

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

УДК 37:372+374

DOI 10.31654/2663-4902-2022-PP-1-30-35

Бобро Л. В.

кандидатка педагогічних наук,
асистентка кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
liliya250492@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0231-0905

ПРОСВІТА БАТЬКІВ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЕФЕКТИВНОЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА СІМ'Ї

У межах статті піднімається надзвичайно актуальна проблема для сучасності, яка пов'язана із освітою та просвітою батьків, які виховують дітей дошкільного віку. Обґрунтовано актуальність вищезазначеної проблеми дослідження. З'ясовано, що сьогоднішня, яке характеризується надзвичайно швидким темпом соціальних, освітніх, наукових, економічних та політичних змін, згубно впливають на соціальне середовище загалом, а висока зайнятість батьків – на процес виховання дітей дошкільного віку зокрема. Внаслідок цього погіршуються стосунки між дітьми та батьками, утворюється бар'єр у спілкуванні, довірі, взаєморозумінні, взаємопідтримці. Постійна зайнятість дорослих відмежує їх від суті проблем розвитку та виховання та від можливості підвищити власний рівень педагогічних знань та умінь. Саме період дошкільного дитинства потребує тісного контакту та взаємозв'язку дітей із батьками.

У межах розгляду проблеми батьківської просвіти було проаналізовано джерела наукової літератури психолого-педагогічного спрямування. У процесі аналізу наукової літератури було розглянуто різні підходи до визначення понять «освіта дорослих», «педагогічна освіта та просвіта батьків», та уточнено зміст поняття «педагогічна культура батьків». Також було визначено основні завдання психолого-педагогічної освіти та просвіти батьків, які виховують дітей дошкільного віку. З'ясовано, що існує багато об'єктивних причин, які визначають необхідність активізації педагогічної освіти та навчання батьків. Виокремлено одну із найголовніших причин, яка полягає у необхідності передачі батькам ефективного практичного досвіду розвитку, виховання і навчання дітей-дошкільників. На основі вивчення психолого-педагогічної літератури було визначено, що освіта дорослих та просвіта батьків є основною умовою підвищення їх педагогічної культури та ефективності партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї. З'ясовано, що процес педагогічної просвіти сприяє збагаченню знань батьків про особливості розвитку дітей дошкільного віку, їх базові потреби та потенційні можливості, а також практичних умінь та навичок щодо організації процесу розвитку, виховання та навчання особистості дитини зазначеного віку.
Ключові слова: освіта дорослих, просвіта, батьківська просвіта, педагогічна культура батьків, взаємодія, партнерська взаємодія.

Постановка проблеми. Сьогоднішня характеризується швидкими та кардинальними змінами у різних напрямках: економічному, політичному, соціальному та ін.

Не оминають стрімкі зміни й галузь освіти. Сьогодні відмічається глибоке реформування освіти різних рівнів, у тому числі й дошкільної. Створюються умови активної модернізації освіти, що змушує працівників даної галузі проявляти гнучкість та працювати у нових умовах. Прослідковується тенденція до розвитку та оптимізації одного із напрямків освітнього процесу, що спрямовується на підвищення активної позиції та демократизації партнерської взаємодії різних соціальних інституцій. Така взаємодія сприяє значному підвищенню педагогічної культури батьків у процесі просвітницької діяльності в умовах партнерської взаємодії.

Педагогічна культура батьків виступає надзвичайно важливим фактором розвитку нинішнього суспільства. Саме через виховання всебічно розвиненої, високоморальної особистості дитини, формується загальний стан соціального середовища, який визначає якість сучасного та майбутнього життя. Безпосередню та неоціненну роль у цьому процесі відіграють саме батьки вихованців. Тому надзвичайно важливо підвищувати рівень педагогічної культури батьків через активну взаємодію закладів дошкільної освіти та сімей. Ефективністю у цьому процесі визначається батьківська просвіта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освіта для дорослих завжди була актуальною проблемою у педагогічній галузі. Розкриттю різних аспектів вказаної проблеми присвячено наукові доробки О. Аніщенко, Т. Волікової, Л. Вовк, Р. Капранової, Л. Лук'янової, О. Огієнко, В. Олійник, Г. Сухобська, Л. Тимчук та інші. Досліджуючи в широкому розуміння питання освіти дорослих, вищевказані науковці звертають увагу на значущість безперервності освіти як інтегративного компонента цілісності життя особистості. Даний компонент поглиблює та розширює творчий потенціал життя та дозволяє самореалізуватися у різних напрямках діяльності.

Низку наукових праць, а саме: М. Демидова, С. Вершловського, Ю. Кулюткіна, О. Тихонова, присвячено організаційно-методичним засадам батьківської просвіти й самоосвіти. Проблеми у напрямку сімейного виховання висвітлено у педагогічних працях минулого А. Макаренка, В. Сухомлинського.

Теоретичні аспекти, що стосуються питань педагогічної культури батьків, були актуалізовані у наукових дослідженнях Т. Алексеєнко, А. Арбузова, О. Бондаревської, І. Гребенникова, Л. Ковінько, А. Макаренка, О. Наседкіна, Т. Панфілової, В. Сухомлинського, В. Титаренко та інших. Дані аспекти висвітлено також у наукових працях зарубіжних науковців А. Адлера, Е. Берна, Х. Джайнотта, В. Сатир, Ю. Хамеляйнена. Основна думка, яка об'єднує всі вищевказані наукові дослідження, виражає значущість проблеми батьківської просвіти як необхідної умови підвищення педагогічної культури батьків та ефективної партнерської взаємодії.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Більш детального дослідження потребують питання, що стосуються значення батьківської просвіти як умови підвищення рівня педагогічної культури батьків та ефективності партнерської взаємодії.

Мета статті: на теоретичному рівні проаналізувати проблему батьківської просвіти як умови підвищення рівня педагогічної культури батьків та ефективної партнерської взаємодії різних соціальних інститутів.

Виклад основного матеріалу. Освіта дорослих – це побудова упорядкованого освітнього процесу, який не залежить від його змісту, форми та рівня, офіційної чи будь-якої іншої освіти. Також освітній процес не залежить від того, чи являється він продовженням або заміною первинної освіти, яку отримують у школі, коледжі або у вищих закладах освіти. А також процес освіти дорослих характеризується необхідністю покращення технічних знань або підвищення професійної кваліфікації, продовжувати розвиток своїх здібностей, збагачення власні знання з метою: довершити рівень формальної освіти; здобути й осучаснити знання та практичні навички у новій галузі [1].

Освіта для дорослих має на меті вирішити завдання всебічного розвитку особистості, формувати гармонійно розвинену особистість, особливістю якої є духовне багатство.

Згідно наукового підходу Т. Цуркан, *педагогічна освіта та просвіта батьків* є цілеспрямованим процесом та результатом засвоєння дорослою людиною системних

знань, практичних умінь та навичок, розвиток розумової діяльності та почуття, формування світогляду та пізнавальних процесів. Зазначений автор вказане поняття визначає як цілеспрямований процес навчання та виховання у інтересах дорослого, суспільства та держави в цілому. Також визначає як суспільно організований та нормований процес безперервної передачі наступним поколінням попередніми соціально важливого досвіду [7].

На думку Л. Лук'янової, просвіта є різновидом освітньої діяльності, що не розраховується на офіційно зареєстровані постійні групи, в той час передбачає відносно самостійний і вільний вибір інформації індивідами, яку вони зможуть отримати. Тобто просвіта будується за принципом добровільності. Основним завданням організаторів просвіти, вважає науковець, є пропонування актуальної, сучасної інформації, а право отримувачів просвіти – розпоряджатися нею згідно власного розсуду. Під поняттям «педагогічна просвіта батьків», Л. Лук'янова пропонує розуміти процес ознайомлення їх із особливостями розвитку особистості дитини і способами взаємодії з нею, який побудований у контексті життєдіяльності всіх суб'єктів взаємодії у відповідності до цінностей культури [4].

Науковці Т. Котирло, Д. Щербина визначили основні завдання психолого-педагогічної освіти та просвіти батьків:

- орієнтація батьків на зміни в особистісному розвитку дітей, а саме: динаміка у розвитку самостійності, допитливості, творчості та ініціативи у межах різних видів діяльності;
- допомога батькам у врахуванні цих змін у власній педагогічній практиці;
- мотивування батьків до розвитку гуманістично спрямованих відносин молодшого покоління щодо людей, які їх оточують, навколишнього середовища, до ґрунтовної підтримки бажання вихованців до прояву уваги, піклування про дорослих й однолітків;
- ознайомлення батьків із необхідними умовами розвитку пізнавальних інтересів, когнітивних здібностей вихованців у сім'ї;
- постійна підтримка бажання дорослих розвивати у дітей інтерес до освітньої організації, прагнення зайняти позицію дитини;
- залучення батьків до діяльності, що стосується розвитку суб'єктних проявів дитини у трудовій діяльності (праця у природі, праця щодо приготування їжі, ручна праця), процесу розвитку прагнення працювати, почуття відповідальності, бажання завершити розпочату справу до кінця [3].

Варто зазначити, що нині існує багато об'єктивних причин, які визначають необхідність активізації педагогічної освіти та навчання батьків. Серед них:

- потреба молодих батьків у просвіті, яка у нинішній час задовольняється лише стихійно, несистематично і тільки у групах, які виникають спонтанно, або шляхом самоосвіти;
- необхідність передачі батькам численного та узагальненого практичного досвіду виховання, розвитку та навчання дошкільників, у результаті якого природний розвиток дитини, з одного боку, прискорюється, а з іншого – якісно вдосконалюється, що дає можливість для подальшого ефективного формування особистості;
- наявність великої кількості психологічної, педагогічної літератури, яка має частково суперечливу інформацію та пропонує різні підходи до процесу розвитку особистості дитини, що дезорієнтує молодих батьків;
- важливість спеціальної просвіти батьків, які виховують дітей, що мають проблеми у розвитку, що забезпечить сучасними підходами до застосування ефективних методів корекції особистісного стану вихованця, що має на меті – розширити його можливості щодо навчання та адаптації у колі однолітків;
- потреби батьків щодо опанування психолого-педагогічних засобів, які спрямовані на підвищення психічної та соціальної захищеності дитини у сучасних умовах, які характеризуються соціально-економічною нестабільністю та кризами міжособистісних стосунків у родині;
- потреби сучасного суспільства, що характеризується зміною соціокультурної ситуації;

- відкритість сучасного психолого-педагогічного співтовариства, в тому числі й сімейного, суспільства, застосуванню минулого досвіду та інноваціям.

Згідно наукового підходу Т. Цуркан, зміст педагогічної освіти та просвіти батьків становлять такі структурні компоненти: *теоретико-практичні знання* педагогічного спрямування. Зміст цих знань включає мету, завдання, методи, форми, умови, у яких здійснюється моральне, розумове, фізичне та естетичне виховання дітей у родині; *відомості із галузі психології*, які є необхідною базою педагогічної освіти батьків щодо психічних процесів, які є умовою духовного зростання особистості дошкільника, його розумового та фізичного розвитку, взаємозв'язку спадковості і виховання та інше; визначений *обсяг знань з анатомії та фізіології дитини*, що надають можливість батькам усвідомлювати більш глибоко сутність, зміст і взаємозв'язок фізичного, морального та розумового виховання дошкільника, сформуванню більш чіткі уявлення про особливості розумового розвитку дитини на ранніх етапах дитинства, про шкоду та недоцільність розумового перенавантаження дитини. Даний компонент сприяє виваженим здійсненням вибору методів заохочення та покарання [7].

Освіта та просвіта батьків тісно пов'язана із педагогічною культурою. Систематична батьківська просвіта безпосередньо впливає на рівень педагогічної культури дорослих та на ефективність партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї. На нашу думку, регулярна освітня та просвітницька діяльність сприяє: розширенню знань батьків про вікові особливості розвитку дитини, методи виховання, форми взаємодії із дітьми у різних життєвих ситуаціях; набуттю позитивного або негативного досвіду застосування тих чи інших прийомів виховання; якісній партнерській взаємодії закладу дошкільної освіти та родини, що забезпечує позитивний кінцевий результат.

Поняття «педагогічна культура батьків» розглядалася багатьма науковцями, а саме: Л. Ковінько, Т. Куликовою, Н. Стаднікова, М. Недвицькою. Кожен із науковців має власний підхід до визначення вищезазначеного поняття. З точки зору Т. Цуркан [6], педагогічна культура батьків – основа педагогічної діяльності дорослих, що стосується виховання дітей у родині, яка зумовлює запобігання помилок у процесі виховання, пошук найкращих рішень у незвичних ситуаціях. Т. Куликова розглядає дане поняття як частину загальної культури людини, яка включає досвід виховання дітей у сім'ї, який був набутий старшими поколіннями та безперервно збагачувався. Подібне визначення надає М. Недвицька. Науковець Н. Стаднікова [5] досліджуване поняття розглядає як особистісне утворення батьків, яке проявляється у ціннісно-гуманному ставленні до малюка, оригінальному володінні педагогічними знаннями, які спрямовані на реалізацію процесу розвитку та виховання дитини у сім'ї.

У результаті аналізу наукової літератури, зокрема й тієї, що стосується партнерської взаємодії різних соціальних інституцій щодо питань виховання дошкільників, було уточнено поняття «педагогічна культура батьків», яке визначаємо як цілеспрямований процес формування педагогічної компетентності у дорослих, що максимально забезпечує втілення бажань та потреб дитини дошкільного віку на основі партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та батьків. Основою педагогічної культури батьків є знання, емоційні прояви та психолого-педагогічні уміння, які забезпечують спільну діяльність, спрямовану на виховання і розвиток дошкільника.

І. Денисова висловлює наукову позицію про необхідність формування психолого-педагогічної культури батьків, які виховують дітей дошкільного віку. Вона визначає вище зазначене поняття як особистісне утворення, яке проявляється у ціннісно-цільовій спрямованості батьків на повноцінне виховання та розвиток особистості дитини, здатності до самоконтролю, регуляції власної поведінки, рефлексії, в оптимальному володінні психолого-педагогічними методами та технологіями, гуманістичною спрямованістю у взаємодії з дитиною [2].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Зважаючи на вищевикладені наукові підходи до проблеми батьківської просвіти та педагогічної культури дорослих, можемо стверджувати, що досліджувані поняття тісно взаємопов'язані та є взаємозалежними. На нашу думку, батьківська просвіта безпосередньо впливає на процес формування педагогічної культури батьків. Оскільки у процесі просвітницької роботи дорослі оволодівають сучасними педагогічними технологіями,

методами та прийомами розвитку та виховання дошкільника, знаннями закономірностей та особливостей його психічного, фізичного, соціального розвитку. У межах просвітницької діяльності у дорослих формується здатність розуміти мотиви поведінки, проектувати та прогнозувати різні варіанти індивідуального розвитку дошкільника. А все це становить структуру педагогічної культури батьків, яка забезпечується просвітницькою діяльністю.

Перспективою подальших розвідок є вивчення особливостей впливу батьківської просвіти на саморозвиток та на рівень розвитку особистості дитини дошкільного віку; забезпечення ефективності у процесі партнерської взаємодії різних соціальних інституцій, у тому числі й початкової школи.

Література

1. Глосарій Європейського простору вищої освіти / авт.-укл.: І. І. Бабин, В. А. Ликова, І. Г. Павлова, М. В. Яковлева; за заг. ред. д-ра психол. наук, проф., акад. НАПН України О. Я. Чебикіна. Одеса: Видавець М. П. Черкасов, 2011. 212 с.
2. Деснова І. С. Формування педагогічної культури батьків дітей раннього віку в умовах дошкільного навчального закладу: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.08 / Республіканський вищий навчальний заклад «Кримський гуманітарний університет». Ялта, 2010. 212 с.
3. Котирло Т. В., Щербина Д. В. Освіта і просвіта батьків, членів родин: практичний посібник. Київ: ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2019. 219 с.
4. Лук'янова Л. Б. Концепція освіти дорослих в Україні. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2011. 24 с.
5. Стаднік Н. В. Формування педагогічної культури батьків дітей раннього віку як педагогічна проблема. Народна освіта: електронне наукове фахове видання. 2019. Вип. 1 (37). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5566 (дата звернення: 10.01.2022).
6. Цуркан Т. Г. Формування педагогічної культури батьків молодших школярів у взаємодії сім'ї і школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Чернівці, 2018. 340 с.
7. Цуркан Т. Г. Педагогічна освіта батьків. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Київ: ЕКМО, 2014. С. 33–37.

References

1. *Hlosarii Yevropeiskoho prostoru vyshchoi osvity* [Glossary of the European Higher Education Area]. (I.I. Babyn, V.A. Lykova, I.H. Pavlova, M.V. Yakovlieva (Ed.)). Chebykina O.Ya. (Eds.). Odesa: Vydavets M.P. Cherkasov, 2011 [in Ukrainian].
2. Desnova, I.S. (2010). *Formuvannia pedahohichnoi kultury batkiv ditei rannoho viku v umovakh doshkilnoho navchalnoho zakladu* [Formation of pedagogical culture of parents of young children in the conditions of preschool educational institution]. Candidate's thesis / Respublikanskyi vyshchyi navchalnyi zaklad "Krymskyi humanitarnyi universytet". Yalta [in Ukrainian].
3. Kotyrlo, T.V. & Shcherbyna, D.V. (2019). *Osvita i prosvita batkiv, chleniv rodyn* [Education and enlightenment of parents, family members]. Kyiv: IPOOD imeni Ivana Ziaziuna NAPN. Ukrainy [in Ukrainian].
4. Lukianova, L.B. (2011). *Kontseptsii osvity doroslykh v Ukraini* [The concept of adult education in Ukraine]. Nizhyn: PP Lysenko M.M. [in Ukrainian].
5. Stadnik, N.V. (2019). *Formuvannia pedahohichnoi kultury batkiv ditei rannoho viku yak pedahohichna problema* [Formation of pedagogical culture of parents of young children as a pedagogical problem]. *Narodna osvita: elektronne naukove fakhove vydannia*. 1(37). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5566 (data zvernennia: 10.01.2022) [in Ukrainian].
6. Tsurkan, T.H. (2018). *Formuvannia pedahohichnoi kultury batkiv molodshykh shkolariv u vzaiemodii sim'i i shkoly* [Formation of pedagogical culture of parents of junior schoolchildren in the interaction of family and school]. Candidate's thesis. Chernivtsi [in Ukrainian].
7. Tsurkan, T.H. (2014). *Pedahohichna osvita batkiv* [Pedagogical education of parents]. *Pedahohichniy protses: teoriia i praktyka – Pedagogical process: theory and practice*. Kyiv: EKMO [in Ukrainian].

Bobro L.

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD),
a teacher of the Department of Preschool Education
Nizhyn Gogol State University
liliya250492@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0231-0905

**EDUCATION OF PARENTS AS A CONDITION FOR IMPROVING
THEIR PEDAGOGICAL CULTURE AND EFFECTIVE PARTNERSHIP
INTERACTION OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS AND FAMILIES**

The article raises an extremely important issue for today, which is related to the education and upbringing of parents raising preschool children. The relevance of the above research problem is substantiated. It was found that the present, which is characterized by extremely rapid pace of social, educational, scientific, economic and political changes, has a detrimental effect on the social environment in general, and high employment of parents – on the process of raising preschool children in particular. As a result, the relationship between children and parents deteriorates, creating a barrier to communication, trust, mutual understanding, and mutual support. Constant employment of adults separates them from the essence of the problems of development and education and from the opportunity to improve their own level of pedagogical knowledge and skills. It is the period of preschool childhood that requires close contact and interaction between children and parents.

As part of the consideration of the problem of parental education, the sources of scientific literature of psychological and pedagogical orientation were analyzed. In the process of analyzing the scientific literature, different approaches to the definition of "adult education", "pedagogical education and parental education" were considered, and the content of the concept of "pedagogical culture of parents" was clarified. The main tasks of psychological and pedagogical education and upbringing of parents raising preschool children were also identified. It was found that there are many objective reasons that determine the need to intensify pedagogical education and training of parents. One of the main reasons is identified, which is the need to transfer to parents effective practical experience in the development, education and training of preschool children.

Based on the study of psychological and pedagogical literature, it was determined that adult education and parental education is the main condition for improving their pedagogical culture and the effectiveness of partnership between preschool and family. It was found that the process of pedagogical education contributes to the enrichment of parents' knowledge about the peculiarities of preschool children, their basic needs and potential opportunities, as well as practical skills in organizing the process of development, education and training of the child.

Key words: adult education, education, parental education, pedagogical culture of parents, interaction, partnership interaction.